

Önképünknek is meg kell változnia

– beszélgetés Göncz Kinga külügyminiszterrel –

– Első kiemelkedő feladata George W. Bush budapesti látogatásának megszervezése és az elnök fogadása volt. Milyen tanulságokkal szolgált önnek a találkozó?

– Alig egy hete voltam külügyminiszter, így a feladat nem kevés izgalommal járt. Az elnök ideérkezését hihetetlen biztonsági intézkedések előzték meg. Még az is fölmerült, hogy fél Budapestet lezáratják. Ezek után alaposan meglepett az előkészületek feszültsége és a látogatás oldottsága közötti kontraszt. A rendkívüli óvintézkedések után megérkezett az amerikai elnök, s ez a kedves, közvetlen ember számos olyan gesztussal élt, amely az európai diplomáciában egyáltalán nem jellemző. Azon a díszszéken például, amelyre az '56-os forradalom érintettjeit hívtuk meg, az amerikai elnök minden egyes asztalhoz odament, mindenkivel kezét rázott,

és mindenkivel váltott néhány szót. Nagyon nyitott volt – és persze nagyon amerikai. Utólag látom, hogy ebben nincs semmi ellentmondás: az előreküldött biztonsági stáb a maga könyörtelenségével megteremtette a hátteret ahhoz, hogy az elnök aztán ilyen oldottan emberi és közvetlen lehessen.

– *Hogyan értékeli Magyarországot és a térség szempontjából, hogy George W. Bush épp a forradalom ötvenedik évfordulója idején látogatott hozzánk?*

– Az ember meglepve és persze örömmel tapasztalja, hogy az '56-os forradalomnak még mindig milyen nagy jelentőséget tulajdonítanak a világban. A Bush-látogatás is ezt igazolta. A forradalom leverése után egy teljesen zárt időszak következett Magyarországon, elvágyva minden kapcsolatot a külvilággal. Így csak most, az évforduló kapcsán derül ki, hogy milyen nagy hatása volt a forradalomnak, és nemcsak a szomszédos országokban, a keleti blokkban, hanem egész Európában, sőt Amerikában is. Magyarország '56-ja önmagán messze túlmutató fogalomná nőtt, és hosszú időre a szabadság eleven szimbóluma lett a köztudatban. Fölvetődött persze, hogy az amerikaiak is felelősek voltak a forradalom bukásában. Nehéz utólag megítélni, hogy mekkora volt akkor más országok mozgásteret, a szuezi válság idején a világpolitikai helyzet meglehetősen bonyolult volt.

– *Bárhogy is volt, most, 2006 őszén, itt járt az amerikai elnök, '56-ról beszélt, aztán Irákról, Iránról, a szabadság eszméjéről, és ennek nagy politikai jelentősége van nemcsak ránk, hanem az egész térségre vonatkozóan is. Ez a régió szabdalt, sokszínű és nagyon ellentmondásos. Majd' ugyanolyan távolságra van tőlünk a háborút viselt Szarajevó, az idilli Bécs, az újjáépített Kassa, az alig ismert Munkács vagy a különleges város, Krakkó. Úgy gondolom, hogy az egész térséget felértékeli az amerikai elnök budapesti látogatása.*

– Ráadásul előtte épp Bécsben volt egy amerikai–európai uniós csúcstalálkozó. Megtehetette volna, hogy onnan hazamegy egyenesen, de ő átjött Budapestre. Amikor a CNN és a FOX televízió élőben közvetítette a Gellért-hegyről az elnök beszédét, ahogy Magyarországot méltatta, azt nagyon sok millióan látták, hallották a világban. Egy ismerősöm mondta akkor, hogy a világ országainak túlnyomó része szívesen cserélt volna velünk.

– *Mi a Bush-látogatás üzenete a jelen szempontjából?*

– Van üzenete, ahogy van felszólító jellege is. Az egyik üzenet az volt, hogy minden népnek vágya a szabadság, s ahogy ezt a magyarok annak idején a saját forradalmukkal kinyilvánították, éppígy az iraki népet is megilleti most a szabadság és a demokratikus fejlődés lehetősége. Így kapcsolta össze a két országot Bush elnök a beszédében.

De szólt Amerikához is. Azt hangsúlyozta, hogy az iraki háborúban Amerika most a jó oldalon áll, és segít abban, hogy az irakiak demokratikus módon tudjanak fejlődni. Kissé talán erőltetett ez a párhuzam, hisz más az iraki történelem és annak politikai vonatkozásai, és más az '56-os magyar helyzet. De Magyarországnak nyilvánvaló elismerés az itt, Budapesten elhangzott beszéd, amelyben Bush elnök köszönetét fejezte ki, amiért mi nem arra az oldalra álltunk, amely az iraki háborúra meglehetősen negatívan reagált. Mi több, Magyarország közvetíteni próbált a két európai szemlélet között, megtestesítve ezzel azt az álláspontot, hogy az Európai Unió és Amerika *együtt* sikeresebb tud lenni a világban, mint egymással vitatkozva. A több Európa nem jelent feltétlenül kevesebb Amerikát, és fordítva. Ez vállalható. Abban vagyunk érdekeltek, hogy együttműködés és közös gondolkodás folyjon a két nagy közösség között.

A legfontosabb üzenet véleményem szerint mégis az

volt, hogy ne szakadjunk le, hogy ez a térség maradjon elkötelezett a transzatlanti viszony iránt minden felmerülő feszültség ellenére is, továbbá vállaljon szerepet az olyan globális ügyekben, mint például az afganisztáni jelenlét. Fontos, hogy Magyarország a közvetlen szomszédságán túlra is lásson. Amerika talán úgy véli, hogy

Európa bezárkózik, bizonytalankodik, miközben még szemrehányást is tesz az amerikaiaknak, hogy agresszíven beavatkoznak a világ különböző részein. Az is benne volt a Bush-beszédben – még ha rejtve is –, hogy kicsit talán energikusabbnak látják ezt a térséget, mint a régi EU-t, és szeretnék, ha ez a lendület a későbbiekben sem hagyna alább.

– *Ön hogyan látja, mit tud tenni a mi külpolitikánk?*

Lengyelország, Csehország, Szlovákia és mi is úgy éreztük, hogy révbe értünk, hiszen beléptünk az EU-ba. De azután leeresztettünk, mint aki egy hosszú munkanap után este hazatér. Ezért kerülhettek egyes populista, nacionalista erők több helyen is kormányközelbe.

– Van egy alapvető magyar érdek, mégpedig az, hogy ez a régió továbbra is biztonságos legyen, miközben millió helyről kerül veszélybe a térség stabilitása. Megannyi az elvarratlan szál, amelyek mégis átszövik egymást, összekötnek bennünket. Tisztázatlan mítoszok, egymás rovására érvényesített érdekek. Számos nem tisztázott konfliktushelyzet.

– *Nézzünk körül a határainkon túl!*

– Körbetekintve a szomszédokon, a legkevésbé problémás viszonyban Ausztriával vagyunk, amellyel a múltban jó néhányszor megvívottuk a magunk függetlenségi harcait. Mára Magyarország végre túljutott az osztrákokkal szembeni identitásválságon. Ráadásul nagyon erősen egymásra vagyunk utalva az EU-ban, hasonlóak az érdekeink.

A szlovákokkal kapcsolatban azt hittük, hogy az elmúlt nyolc-tíz év után meghaladtunk egy, a történelmi hagyományok miatt nagyon feszült időszakot. Úgy gondoltam, azért érdemes belépni az unióba, mert minden csatlakozott ország egy egységes normarendszer részévé válik. Most azt látni, hogy a régi tagországokban megjelent egyfajta bővítési fáradtság. A közép-európai térségben pedig mintha sajátos rendszerváltási fáradtság terjedt volna el. Az elmúlt évtizedekben minden ország hatalmas erőfeszítéseket tett a gazdaságban, a személyes szférában, a politikai életben. Drámákkal, frusztrációkkal, változási kényszerekkel terhelt időszak volt ez. Lengyelország, Csehország, Szlovákia és mi is úgy éreztük, hogy révbe értünk, hiszen beléptünk az EU-ba. De azután leeresztettünk, mint aki egy hosszú munkanap után este hazatér, és már mozdulni sincs kedve. Ezért kerülhettek egyes populista, nacionalista erők több helyen is kormányközelbe.

– *Nem gondolja, hogy a rendszerváltó értelmiség Magyarországon is kifáradt?*

– Van értelmiségi fáradtság is, de nemcsak ők fáradtak, hanem általában a választók. Mintha volna bennünk

valamiféle várakozás, vágy, hogy valaki vállalja át tőlünk a felelősséget, valaki dicsérjen meg bennünket, vegye át a terheinket. Ez borzasztó veszélyes, mert föl-emeli, fölérősíti a populista, nacionalista erőket, pártkötődés nélkül is. Ebben a térségben nagyon egyszerű rossz irányba terelni az indulatokat. A bajaink miatt bűnbakot keresünk, amelyet aztán könnyedén megtalálni egy másik nemzetiségben, kisebbségben, legyen az határon túli magyar, roma vagy német. Szlovákiában a felemelkedésnek és a versenyképességnek az volt az ára, hogy a szociális kiadásokat jelentősen csökkentették. Ennek a romák a legnagyobb vesztesei a térségben. Magyarországon a szociális óvintézkedéseknek köszönhetően a rendszerváltás után nem lett olyan mély a szakadék a szegények és a gazdagok között, a szélsőségek veszélye azonban nálunk is jelen van, és minden politikai erő felelőssége, hogy a szellemet ne szabadítsa ki a palackból. Miközben az EU minden ránk gyakorolt nyomással kockáztatja azt, hogy itt is felmerüljön a szélsőségek veszélye.

– *Ha jól értem, azt mondja, a száznapos Medgyessy-juttatások használatára, hogy csökkentették a társadalmi feszültségeket.*

– Nem csak a Medgyessy-kormány intézkedéseire gondolok.

– *Magyarországon a társadalom mégis szét szakad. Kialakult egy igen jómódú és egy nagyon szegény réteg. Az ön által korábban vezetett minisztérium sokat tett a feszültségek csökkentése érdekében. De az egy másik minisztérium volt. Térjünk vissza a szociális ügyek minisztériumának elveiről a külügyéire! Melyek a magyar külpolitika stratégiai céljai?*

– Úgy gondolom, hogy a külpolitikai célok többé-kevésbé kialakultak. A rendszerváltás után a külpolitikának látványos stratégiai céljai voltak: az uniós csatlakozás, a NATO-hoz való kapcsolódás, a határon túli magyarok ügye, egyes alapszerződés megkötése. Világos, mérhető célok voltak ezek, irigylésre méltó helyzetet teremtve az akkori külügyminiszternek. Mára nem annyira a prioritások, mint inkább a mozgástér, az érdek-

érvényesítés módja változott meg. Kevésbé látványosak az elért eredmények, nagyobb viszont a mozgástér a megnagyobbodott Európa, a szélesedő unió miatt.

A külpolitikai prioritások érdemben nem változtak Magyarországon. A szomszédos országokkal fenntartott jó kapcsolat ma is létfontosságú ahhoz, hogy az ország stabil térségben tudhassa magát. A szomszéd-ságpolitika tehát külpolitikánk hangsúlyos területe. A határon túli magyarokért vállalt felelősségünk sem vál-

tozott, csak a környezet alakult át. Más az eszközrendszerünk az európai uniós tagországokkal, és más Ukrajnával, Szerbiával kapcsolatban.

Új elem viszont Magyarország globális szerepvállalása, amely NATO-tagságunkból fakad. Hogy a mi biztonságunk garantált legyen, a világ olyan térségeiben is szerepet kell vállalnunk, amelyek nem tartoznak a közvetlen érdekeltségi körünkbe. A katonai és NATO-szerepvállaláson túl Magyarországnak donorországgá kell válnia, vagyis humanitárius segítséget kell nyújtania például Libanonban vagy Afganisztánban. A költségvetési deficit és a konvergencia-program idején fogcsikorgatva, de fölajánljuk az ország méretével arányos segítséget.

– *Egy kollektív biztonsági rendszer része vagyunk, de annak inkább az áldását élvezzük.*

– Meg viseljük a terheit.

– *A délszláv háború fölöttünk, rajtunk keresztül zajlott, frusztrálta is kellően az országot. A nemzet akkor nagy nehezen elfogadta ezt, ám a közeli háború nyomai ott maradtak a lelkekben.*

– A háború a közvetlen szomszédságunkban, testközelben zajlott. Saját ügyünk volt a vajdasági

Ebben a térségben nagyon egyszerű rossz irányba terelni az indulatokat. A bajaink miatt bűnbakot keresünk, amelyet aztán könnyedén megtalálni egy másik nemzetiségben, kisebbségben, legyen az határon túli magyar, roma vagy német.

A külpolitikai prioritások érdemben nem változtak Magyarországon. A szomszédos országokkal fenntartott jó kapcsolat ma is létfontosságú ahhoz, hogy az ország stabil térségben tudhassa magát. A szomszéd-ságpolitika tehát külpolitikánk hangsúlyos területe. A határon túli magyarokért vállalt felelősségünk sem változott, csak a környezet alakult át. Más az eszközrendszerünk az európai uniós tagországokkal, és más Ukrajnával, Szerbiával kapcsolatban.

magyarok miatt. A déli országrész lakói egyszerre élték át azt, hogy a NATO katonai ereje mekkora, milyen erős, de a veszélyt is, hogy mindahhoz, ami történik, nekünk közünk van, még akár közvetlenül is, a zöldhatáron keresztül. Egy tanulsága mindenképp van NATO-szerepvállalásunknak. Magyarországnak el kell végre hinnie, hogy a világ boldogabbik felén él. Ezt a közz gondolkodás még nem vette igazán tudomásul, mert az az önképünk

maradt meg, hogy mi mindig a rossz oldalon állunk. A történelem okot adott rá, de végre túl kell lépni ezen. Mentálisan is.

Nagyon fontos, hogy megtaláljuk az arcunkat az EU-ban. Egy ideig minden újonnan csatlakozott országnak jó tanulóként meg kell felelnie az elvárásoknak. De most már váltani kell, hallatni a hangunkat, érzékelteni „a magyar minőséget”. Pontosan meg kell fogalmazni, mi adja Magyarország arcát, melyek a legfontosabb dolgok a számunkra, a céljainkhoz pedig szövetségeket kell megnyerni.

Fel kell ismernünk, és jelentőségének megfelelően kell kezelnünk, hogy külkapcsolatainkat másfél évtizeddel a rendszerváltás után nem csak a diplomácia alakítja. Magyar üzleti vállalkozások vannak jelen a világ számos pontján, tudományos, önkormányzati kapcsolatok épültek ki, a civil szervezetek hatalmas erővel dolgoznak kivétel nélkül valamennyi konfliktuszónában. Ez a külkapcsolati rendszer nagyon fontos az ország megítélésében, legalább annyira, mint a klasszikus külpolitika.

– *Ahhoz, hogy megtaláljuk Magyarországot az unióban, kulturális együttműködésre is szükség van.*

– *Úgy érzem, még nem tökéletes az ország identitásának behelyezése a nemzetközi közegbe. Túl egy rendszerváltáson, túl az uniós csatlakozáson még mindig nagyon nehezen tudjuk meghatározni, kik vagyunk, mekkorák vagyunk, mennyire vagyunk fontosak.*

– *Ez az országom be-
lül is az egyik legnagyobb
probléma, akár az értel-
miségek, akár a lakóte-
lepen élők vagy a határon
túliakhoz való kapcsolo-
dásunk szemszögéből
nézzük. Hamis önképpel,
egy korábban ránk kény-
szerített identitással
élünk. A panaszkulturá-
nak erős hagyományai
vannak Magyarországon.
Az ország megosztott. Ezt
a megosztottságot a határon túli magyarság kapcsán
tartott népszavazás csak tovább fokozta.*

– *Nem kellett volna népszavazást tartani, vagy legalábbis nem így. A kérdés eleve rosszul volt fölitéve. Ha a kérdés arra irányult volna, hogy mi Magyarország felelőssége a határon túli magyarokkal kapcsolatban, hogy milyen viszonyt szeretnénk a határon túli és az anyaor-*

szági magyarok között, és melyik magyar közösségnek milyen együttműködésre van szüksége, akkor bizonyosan egész más eredményre jutottunk volna. Így viszont a népszavazási trauma után kell föltenni ugyanezeket a kérdéseket, és már mások a válaszok a határon belüli és határon kívüli magyar közösségek részéről.

Romániában járva a minap szembesültem azzal, hogy a Sapientia Egyetemen, amelyet a magyar állam eddig, azt hiszem, 12 milliárd forinttal támogatott, elsősorban bölcsészeket, lelkészeket, szociológusokat képeznek. Ez a képzési struktúra nem igazodik a munkaerőpiac elvárásaihoz, ezért fölvettem, nem kéne-e inkább informatikusokat, mérnököket képezni. Szerintem a magyar közösséget akkor segítjük hatékonyan, ha a

versenyképességük növeléséhez járulunk hozzá, szemben az eddigi támogatásokkal, amelyek egy bizonyos mértékű izolációt és egy XIX. századi identitást konzerváltak.

– *Valóban korszerű tudásra van szükség, és arra, hogy a határon túli magyarok igenis beszéljenek románul vagy szlovákul, emellett angolul vagy németül is. Így tud-*

nak beilleszkedni az európai uniós együttműködésbe.

– *A szemléletváltás hosszú folyamat. Föl kell vállalni az ezzel együtt járó ütközéseket és a kezdetben talán akadozó párbeszédet az országon belüli és a határon túli magyar közösségekkel is. A határok jelentősége az unióban egyre kisebb, ezért a szemléletváltoztatásnak arra is ki kell terjednie, hogy egy nemzetet ne földrajzi alapon,*

hanem az emberek nyelve, kultúrája, identitása alapján határozzunk meg. E tekintetben igen fontos gondolatok hangzottak el Sólyom László köztársasági elnök úrtól, amikor a kulturális nemzet fogalmát értelmezte.

– *Kassának, Temesvárnak már most jelentős a tömegvonzó képessége. Jártam ott, tudom ezt. Mindkét városnak hozna gazdasági hasznot is, ha felmutatná főleg egykori magyar identitását. Hogyan lehet a szemléletváltást a külpolitika eszközeivel elősegíteni? Létezhet-e összehangolt, tudatos felvilágosító munka határokon belül, határokon kívül?*

– Ebben a média sokat segíthet. Meggyőződésem, hogy az egész külpolitikát a közbeszéd tárgyává kellene tenni, kiemelve azt végre a politikai csatározásokból. Széles körben gondolhat-

nánk végig, hol tartunk ma, mit jelent a nemzetpolitika, a magyar–magyar kapcsolat, a modernizáció, hol a helyünk Európában és a világban. Az a külpolitikai stratégia, amelyben én gondolkodom, nem egy minisztériumi íróasztalon készül. Koncentrikus körökben kell dolgoznunk, bevonva a határon túli magyar értelmiségieket, a külpolitikai kutatókat, a civileket és a gazdasági szakértőket. De mindenekelőtt a kulturális szakembereket kell megnyerni a stratégiai tervezőmunkához. Így állhatna elő egy olyan stratégia, amely mögött hazai és nemzetközi konszenzus van, még akkor is, ha akadnak vitatott pontjai. A közös gondolkodás nagyon sokat jelent. A

Göncz Kinga, Módos Péter

szemléletváltást így tudja segíteni a külpolitika.

– *Őn lett a Gyurcsány-kormány külügyminisztere. Őn Göncz Árpád lánya, azé a Göncz Árpádé, akit 1956-ban halálra ítélték, majd a büntetést életfogytiglanra változtatták, végül hat és fél évet töltött börtönben.*

Családja, szakmai múltja és jelenlegi feladata révén ön Magyarország arca a világban. Hogyan lehet ezeket az adottságokat a legjobban hasznosítani?

– Az arcon túl az ember magával hoz egy előéletet. Én eredeti szakmám szerint pszichiáter vagyok, kifejezetten konfliktuskezeléssel foglalkoztam, s ennek nagy hasznát veszem a jelenlegi munkámban. A szlovák–magyar ellentét kapcsán például fölmerült, hogy helyes volt-e a miniszterelnöknek ilyen keményen fellépnie a szlovák politikával szemben, ahelyett, hogy valamiféle együttműködést ajánlott volna. Ha egy konfliktushely-

zetben az egyik fél versengésre játszik, akkor azzal egy másik erőt kell szembeállítani, mert az együttműködés vesztes pozícióként hat. Amikor aztán a másik félben is fölmerül az együttműködés lehe-

tősége, akkor kell váltani. Hogy egy ilyen bonyolult viszonyrendszerben az ember hogyan épít kapcsolatokat, és azokat hogyan ápolja, ahhoz nem elég az „arc”, ahhoz mögöttes tartalom is kell. És ebben én nagyon sokat köszönhetek a szüleimnek és az eddigi tudományos vagy szakmai munkámnak is. Szeretnék megfelelni az újabb kihívásoknak is. A beszélgetés „off the record” szakaszában azt kérdezte, továbbra is pszichiáterként látom-e a társadalmat. Válaszom: a korábbi szakmai tapasztalat csak segíti munkámat, amely most alapvetően más jellegű. Azt kérdezte, együttműködnének-e velem eddigi külügyi partnereim, találnék-e lehetőséget a továbblépésre vagy az együttgondolkodásra. Igen. A komolyan végzett előző munkám is egyeztetések és ütközések együttese volt. Arra törekedtem, hogy a rendszerváltás kikerülhetetlen terheit viszonylag igazságosan terítsük szét. A mostani időszakban is ezt tekintem vezérlő elvnek – segítsük az átmenetet, Magyarországot, a magyarokét a világgal való sokféle együttműködésben.

– *A televízióban, ha ön szerepel, kiírják: Göncz Kinga (MSZP). A családi múlttal ezt hogyan egyezteteti össze?*

– Az MSZP-nek nem vagyok tagja, de a külügyminiszteri poszt az MSZP-é. A családi tradíció erős szociális elkötelezettségét egyébként leginkább az MSZP, liberális elkötelezettségét az SZDSZ képviseli. A két kormányalkotó koalíciós partner tehát. A koalíciós kormány minisztere vagyok, tevékenységemet pedig nyilvánvalóan annak alapján lehet majd megítélni, hogyan reagáltunk mi, azaz az ország, a kormány, a határon belüli és kívüli magyarok a 2006 utáni, számunkra adatott történelmi lehetőségekre.

Módos Péter